

USS Monitor og CSS Hunley

Indledning

Den 19. september 2003 holdt marinarkæologisk professor ved University of East Carolina, Lawrence Babits, et foredrag i Institut for Arkæologi og Etnologi, under overskriften "The Monitor". Foredraget fandt sted i instituttets lokaler i København.

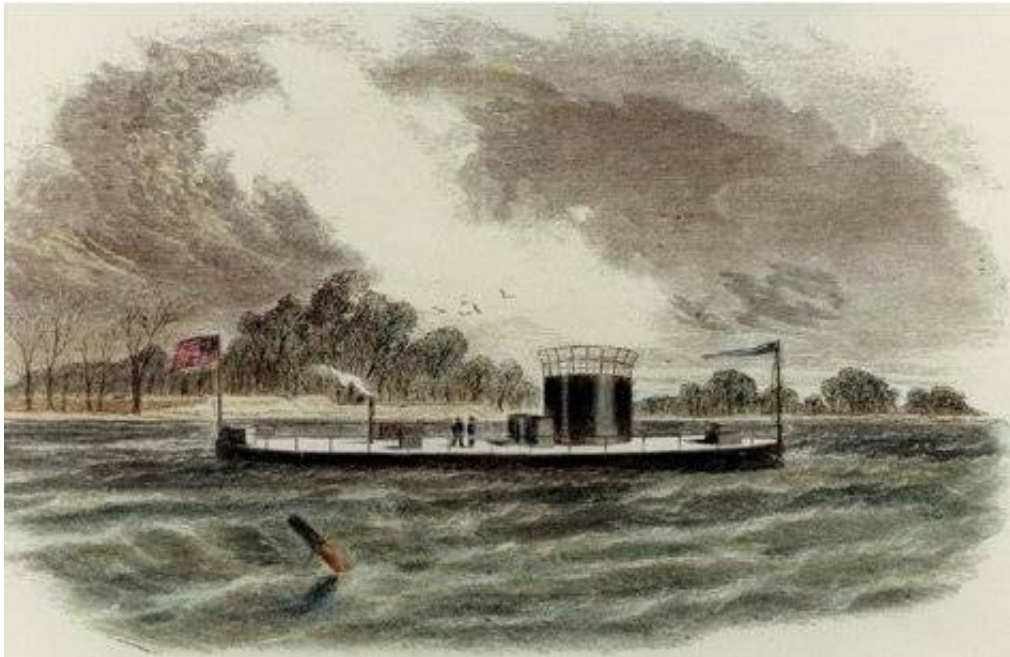
Oplysningen om dette foredrag var venligt bibragt Chakotens medlemmer af Lea Meistrup-Larsen fra Københavns Universitet, som medio august bragte en invitation i debatforummet på Chakotens hjemmeside. Opfordringen bragte to nuværende og et tidligere medlem af Chaktoen på banen, hvorved det samlede antal tilhørere til en times foredrag blev i størrelsesordenen 20.

Det følgende er et lille referat af foredraget, som heldigt nok lægger sig godt op af artiklen *Sfinx, Stonewall, Stærkodder, Adzuma-Kan eller kært (?) barn har mange navne* af Jens Kristian Boll, som bringes i Chakoten 3/2003. Den flådehistoriske del af den artikel giver en udmærket historisk baggrund.

Om panserskibe under Den amerikanske Borgerkrig

Den amerikanske borgerkrig gav, som den første moderne krig, mange fingerpeg i retning af, hvorledes krigskunsten ville udvikle sig i de efterfølgende generationer, således også inden for det maritime felt - panserskibe og undervandsbåde blev de første trin på udviklingsstigen.

Sydstaterne udviklede deres panserskibe som en modforanstaltning til Nordstaternes flådeblokade og de havde i starten stor succes mod de ældre træskibe, som Nordstaterne kunne mønstre. I Washington fulgte man med bekymring udviklingen, såvel via officielle rapporter som dagspressen - det var således, at man i de respektive dele af de krigsførende stater kunne læse hinandens aviser to dage efter, at de udkom.

Sydstaternes maritime oprustning, som resulterede i panserskibet *CSS Virginia*, der var bygget på resterne af dampfregatten *USS Merrimac*, blev derfor fulgt med den allerstørste interesse - og man så sig om efter mulige modforanstaltninger.

USS Monitor

Marineministeriet henvendte sig derfor til den svenske ingeniør og opfinder *John Ericsson*, som i løbet af godt tre måneder var klar til at søsætte verdens første egentlige panserskib, drevet ved hjælp af en moderne skrue.

Det må have gribet noget i ældre, konservative søofficerer, da de så det færdige resultat, som på ingen måde lignede et rigtigt krigsskib.

Skibet, der var 52 m langt og 12,5 m bredt, var bestykket med 2 stk. 11-tommer kanoner, monteret i et drejeligt tårn. Megen moderne teknik var anvendt - *John Ericsson* forekommer at være en opfinder, som godt kunne have optrådt i en roman af Jules Vernes. En skibsskrue, som vi kender den i dag, blev taget i anvendelse for første gang, al mekanik på skibet var drevet ved hjælp af skibets dampdrevne motorer og sågar det første træk-og-slip toilet ombord på et skib, var installeret på *USS Monitor*.

Slaget ved Hampton Roads

Den 9. marts 1862 blev en skelsættende dato i moderne søkrigshistorie, idet man for første gang oplevede, at to panserskibe kom i kamp. Stedet for træfningen var Hampton Roads sundet i Virginia. Dagen før havde *CSS Virginia* sænket *USS Cumberland* og *USS Congress* og meget tydede på, at den øvrige del af Nordstaternes flådeblokade i området kunne sænkes, hvorved Sydstaterne havde fri adgang til Atlanterhavet. Man havde dog gjort regning uden *John Ericssons* opfindelse *USS Monitor*, som var ankommet til området. Sejladsen fra New York til Virginia var ikke sket uden vanskeligheder og søfolkene havde fået en forsmag på Atlanterhavets kraft - en kraft som siden førte til skibets endeligt.

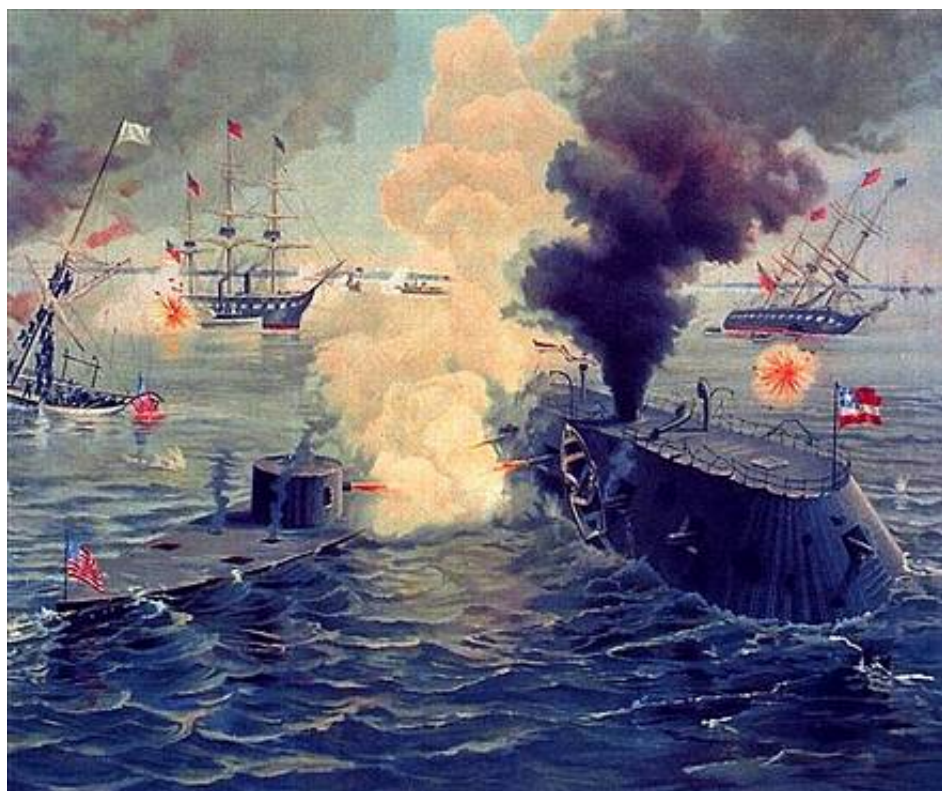
En seks timer lang ildkamp udviklede sig nu og de to skibe skød på hinanden af et godt hjerte - uden at de dog anrettede væsentlig skade på hverandre.

Professor Babits fortalte, at *USS Monitor* skød 41 skud i løbet af kampen. Kanontårnet var således indrettet, at kanonerne kun kunne skyde en ad gangen. Man var endnu ikke så fortrolig med teknikken, at man turde skyde med andet end halv ladning.

Under sejladserne til Hampton Roads var ammunitionselevatorerne blevet beskadiget og man måtte derfor klare sig med den ammunition, som var oplagt ved kanonerne. Efter godt tre timer afbrød man kampen og *USS Monitor* brugte tiden til at bringe ammunition fra skibets magasiner op til kanonerne - og søfolkene

fik en hårdt tiltrængt pause og mulighed for at få frisk luft!

Efter pausen genoptog man kampen. Skibene rådede reelt ikke over ammunition, der kunne ødelægge hverandre - en egentlig panserbrydende granat var ikke udviklet endnu, så træffere på skibenes panserplader førte til buler, der - om end dybe - ikke gennembrød panseret.

Kampen blev afsluttet, og *CSS Virginia* trak sig tilbage til sin base ved Norfolk. *USS Monitor* - og de øvrige føderale skibe - blev tilbage som sejrherre.

Denne samtidige illustration viser - med et stort element af kunstnerisk frihed - træfningen mellem de to panserskibe.

USS Monitors forlis

Skibet deltog i de efterfølgende måneder i flådeblokaden og var efterhånden i en sådan stand, at skibet havde brug for et længere værtsophold og den 29. december 1862 blev det slæbt mod Beaufort, North Carolina, af *USS Rhode Island*.

Vejrudsigerne forudsagde roligt vejr, men den om aftenen den 30. blæste det op til en voldsom storm. Skibet blev fyldt med vand og ilden under kedlerne gik ud. Trods talrige forsøg på at redde skibet, så måtte man kaste trossen fra *USS Rhode Island* og skibets undergang var nær. Det lykkedes dog at redde størstedelen af den 62 mand store besætning, men 16 søfolk mistede livet.

USS Monitors bjærgning

I 1977 fandt man vraket af *USS Monitor*, der var sunket på 75 m vand, og det blev straks erklæret for krigergrav. Gennem de næste 20 år foretages flere forskellige dykninger på vraket, og flere dele bjærges - ankeret (1977), skruen (1997), maskinen (2000) og endelig kanontårnet (2002).

Som arkæolog havde professor Babits ikke meget tilovers for de tidlige bjærgninger, som blev foretaget af dykkere fra den amerikanske flåde. Meget var ødelagt eller tabt gået, i iveren efter at bringe enkeltdele til overfladen, men trods dette var der dog bjærget mange små og større dele.

Vil man vide mere om bjærgningsoperationerne, så kan et besøg på *The Mariners Museum* (www.mariner.org/monitor) anbefales.

Afsluttende bemærkninger

Tårnets konstruktion var en stor overraskelse for alle. Det viste sig, at det mod forventning ikke bestod af en enkelt panserplade, men af to lag panserplade (det yderste lag var to tommer tykt og det inderste en tomme tykt; mellem de to lag var et mellemrum, at ikke nærmere oplyste dimensioner) og efter professorens mening ville øge problemerne med konservering og senere udstilling.

Professoren havde fulgt bjærgningsoperationerne på sidelinien, men havde ikke selv deltaget heri. Han havde endvidere deltaget i bygningen af en rekonstruktion af *USS Monitor* - eller dele heraf - som var brugt under optagelsen af en film. Erfaringerne herfra tilsagde, at der ikke var meget plads i kanontårnet og at det ville have været fysisk umuligt for begge kanoner at skyde samtidigt, så illustrationer, der måtte vise en sådan situation er ikke korrekte.

CSS H.L. Hunley

Det viste sig, at foredraget lige så meget kom til at handle om et andet af "verdens første skibe" - nemlig undervandsbåden - *CSS H.L. Hunley*.

Ubåden sænkede natten mellem 17. og 18. februar 1864 dampfregatten *USS Housatonic* ud for havnen ved Charleston. Ubåden forsvandt herefter med mand og mus - om end man, henset til bådens størrelse, kan betvivle om der også var plads til en mus! Dimensionerne var: Længde 12 m, bredde 1,2 m og højde 1,5 m.

Dette maleri af *Conrad Wise Chapman* giver et indtryk af ubådens størrelse.

Bådens besætning var på 8 mand, hvoraf de syv drev båden ved håndkraft - ved hjælp af en sindrig indretning af håndsving. Den ottende mand var ubådens kaptajn - *løjtnant George E. Dixon*. Ubådens bevæbning var en stangtorpedo.

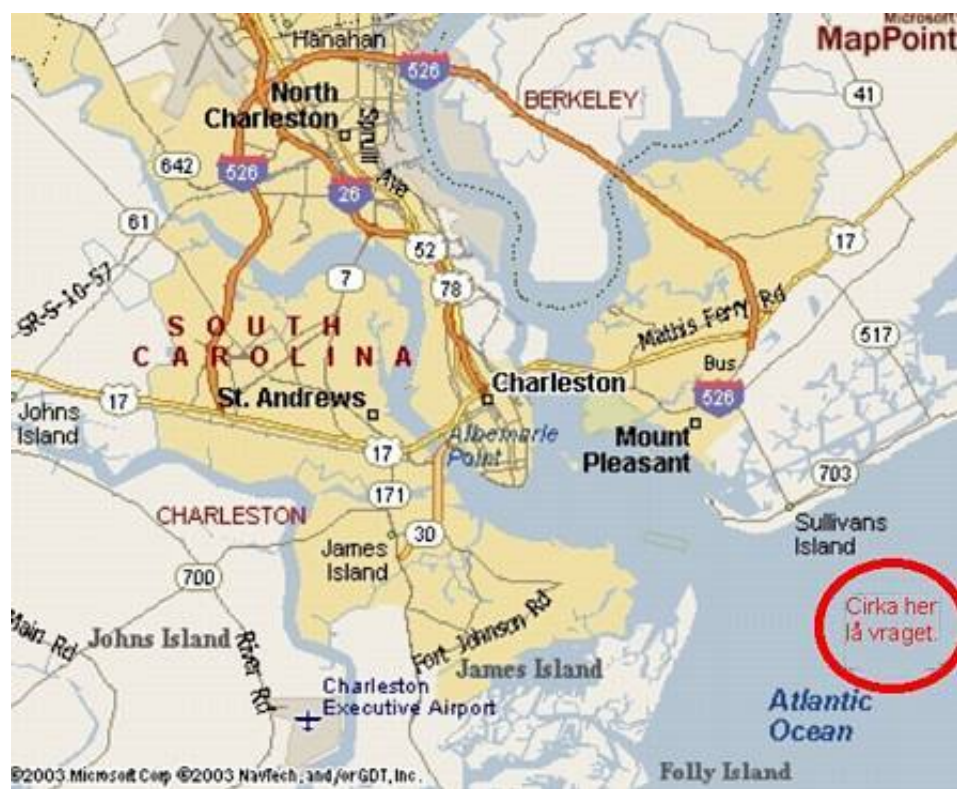
Ubåden var opkaldt efter *Horace Lawson Hunley*, ubådens første kaptajn, der i 1863 var druknet sammen med resten af besætningen, da ubåden forliste under en øvelsessejls. Ubåden blev efterfølgende bjærget og istandsat, en operation der var drevet og finansieret af blandt andet *George E. Dixon*.

Løjtnant Dixon var veteran fra Slaget ved Shiloh (6. april 1862). Under dette slag bar han - efter legenden - en 20-dollar guldmønt, som hans kæreste *Queenie Bennett* havde foræret ham, da han drog i krig. Mønten frelste hans liv under slaget, idet den stoppede en føderal kugle. Mindet om denne begivenhed blev bevaret ved en indgraving i mønten.

Natten mellem 17. og 18. februar 1864 stævnede *CSS H.L. Hunley* ud mod de føderale blokadeskibe ud for Charleston Havn. Med sin stangtorpedo angreb den *USS Housatonic*, som efterfølgende sank med tabet af fem mand. Hvad der herefter skete med *CSS H.L. Hunley* er noget af en gåde.

CSS Hunley vender tilbage

Det forlyder, at det sidste man så til ubåden var et blåligt glimt inden den forsvandt under havets overflade. Planen var, at ubåden efter at have løst sin opgave skulle signalere til poster i land, som herefter skulle tænde to bavnere, der skulle gøre ubåden istand til at få landkending og finde vej tilbage til havnen. Det blålige glimt antages at være fra *CSS H.L. Hunleys* signallampe og bavnere blev tændt som aftalt, men ubåden vendte aldrig tilbage... Og dog, den blev nemlig bjærget i maj 1995.

Den danske marinarkæolog Maria Jacobsen var med til at finde ubåden, der var sunket på 8-10 m vand, og det efterfølgende arkæologiske detektivarbejde.

Man antager, at ubåden efter sænkningen af *USS Housatonic* dykkede for at undgå de øvrige føderale skibe ud for havnen - ubåden kunne opholde sig neddykket i fire timer - hvorefter den ville slippe uset tilbage til Charleston Havn.

Da man fandt ubåden kunne man konstatere flere ting, herunder at alle besætningsmedlemmer stadig befandt sig på deres poster - en del stadig med hænderne på håndsvingene! Besætningen var derfor ikke druknet, men kvalt på grund af iltmangel. I mange år havde ubåden været tæt og resterne var derfor forholdsvis velbevarede. Man fandt knapper, uniformsrester og allehånde små og store sager fra bådens udstyr.

Maria Jacobsen, som åbenbart i arkæologkredse er kendt for sin evne til at finde guld, fandt naturligvis (!)

løjtnant George E. Dixons guldmønt.

Efter mere end 130 år på havets bund så mønten igen dagens lys, og det var muligt at læse inskriptionen til minde om Slaget ved Shiloh.

Læs mere om *CSS Hunley*, dens historie og alt om bjærgningen hjemmesiden *Friends of the Hunley* (www.hunley.org).

Afslutning

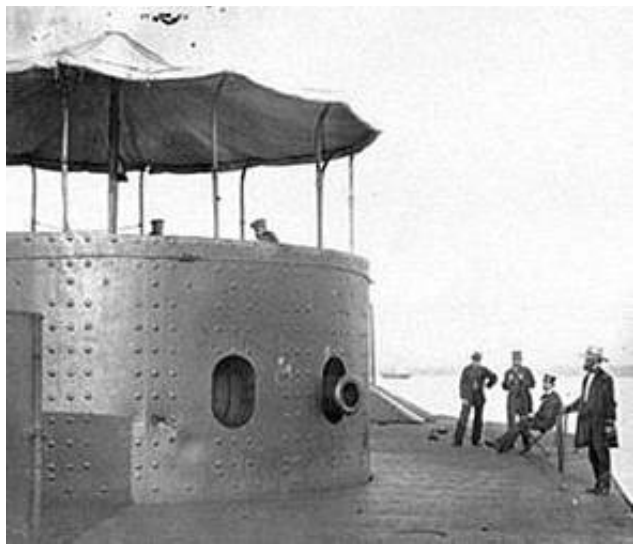
Det blev en spændende time i selskab med professor Lawrence Babits, hvis foredrag var ledsaget af lysbilleder af vekslende kvalitet; illustrationerne blev for en stor dels vedkommende skæmmet af AV-udstyr af ikke alt for fremragende kvalitet, samt af at alle dias var monteret spejlvendt! Vurderet med mine udefra-kommende øjne kunne denne del af foredraget sagtens tåle en professionalisering.

Denne skønhedsfejl ødelagde dog på ingen måde fornøjelsen og jeg vil sige tak til Lea Meistrup-Larsen for hendes venlige invitation. Skulle der dukke mere op af samme slags, så hører vi gerne om det!

Mine kilder

Kortene er fra www.expedia.com.

Et besøg på hjemmesiden *Naval Historical Center* (www.history.navy.mil) er en god indgang til alle tænkelige oplysninger om de skibe, der blev omtalt under foredraget samt om den sømilitære side af Den amerikanske Borgerkrig. Siden indeholder også en meget stor samling af fotos og tegninger, hvorfra de fleste af mine illustrationer stammer.

Kanontårnet på *USS Monitor*.

Dele af besætningen på *USS Monitor*.

Efterskrift 1

Efter en af de mange anekdoter, der knytter sig til *USS Monitor*, så forlyder det, at skibskatten gik i panik under forliset. Et af besætningsmedlemmerne frelste katten - eller sikrede sig blot arbejdsro (?) - idet han viklede katten ind i en jakke, stoppede bylten ind i en af kanonerne, hvorefter han satte en prop i røret/lukkede låsen (det forlyder ikke om det foregik indefra eller udefra).

Man er nu ved at frigøre kanonerne fra den cementlignende belægning, som omgiver dem, og man afventer med stor interesse, om liget af skibskatten dukker frem!

Efterskrift 2

2003 er 200-året for *John Ericssons* fødsel og svensk fjernsyn bragte i august 2003 en meget interessant udsendelse om denne opfinder. Efter sin død i New York i 1896 blev han sejlet til Stockholm, hvor han under opvisning af alle tænkelige former for honnør, inklusive en mønstring af hele den svenske flåde, fik en begravelse, der var en konge værdig. Skulle udsendelsen blive genudsendt, så kan jeg afgjort anbefale den, som en del af den spændende historie om *USS Monitor*.

Per Finsted